

บทที่ 6

การแสดงบทบาทสมมติ และการเล่านิทาน

การแสดงบทบาทสมมติ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนอีกประเภทหนึ่งที่น่าสนใจ และสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มความสามารถ คือ การแสดงบทบาทสมมติเป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกในทุกทักษะ โดยเฉพาะการพูดและการแสดงท่าทางประกอบในเนื้อหาของบทเรียน กิจกรรมประเภทนี้สามารถนำมาใช้ในบทเรียนตั้งแต่ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นดำเนินการสอน ขั้นสรุปบทเรียน รวมทั้งการวัดและประเมินผล

ความหมาย ของบทบาทสมมติ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทสมมติไว้ดังต่อไปนี้

เยาวพา เดชะคุปต์ (2518 : 64) กล่าวว่า บทบาทสมมติเป็นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้จากกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันและยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกแสดงความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

กิศนา ขัมมณี (2522 : 41) กล่าวว่า บทบาทสมมติเป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในเรื่องที่เรียน โดยที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติ และบทบาทสมมติขึ้นมาให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็นและถือเอาการแสดงออกทั้งทางความรู้และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้

สุจริต เพียรชอบ (2524 : 90) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ คือ เทคนิคการแสดงที่ผู้แสดงพยายามแสดงบทบาทให้เหมาะสมตรงกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงตามที่ตนเองได้รับมอบหมายให้แสดง

จรรยา คุณมี (2520 : 161) ได้กล่าวถึง การแสดงบทบาทสมมติว่า เป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียน

เป็นการฝึกการแก้ปัญหา และการตัดสินใจวิธีหนึ่งเพราะในการสร้าง สถานการณ์ที่สมมุติขึ้นมาให้คล้ายคลึงกับสิ่งที่เป็นจริง มักมีปัญหาและความขัดแย้ง ต่างๆ ผ่างมาด้วย

สัญญา ธารีวรรณ (2520 : 117) ให้ความหมายของการแสดงบทบาทสมมุติไว้ว่า หมายถึง การที่ให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมุติว่า ถ้าตนอยู่ในเหตุการณ์อย่างนั้นจะตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างไร คำพูดผู้แสดงไม่ต้องเขียนเอาไว้ก่อนการแสดงนี้ไม่ต้องมีการเตรียมตัวและการฝึกซ้อมมาก่อนเลย

ประกอบ ระกิติ (2523 : 145) กล่าวถึง การแสดงบทบาทสมมุติว่า เป็นการแสดงแบบหนึ่ง โดยการสร้างสถานการณ์ที่เป็นปัญหาขึ้นแล้วให้บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปแสดงบทบาทตามสถานการณ์ ซึ่งปกติมักไม่ใช้บทบาทของตนชั่วระยะเวลาสั้นๆ ต่อหน้าผู้ชมเพื่อพิสูจน์สิ่งที่สมมุติขึ้นว่า ผู้แสดงจะประพฤติต่อคนอื่นๆ ในสถานการณ์นั้นๆ อย่างไร ผู้ชมมีส่วนร่วมในการนึกคิดเพื่อนำเอาความเกี่ยวข้องของการแสดงไปประยุกต์ต่อสถานการณ์หรือประยุกต์ในการแก้ปัญหา

จากความหมายดังกล่าว พอจะประมวลได้ว่า การจัดกิจกรรมโดยใช้บทบาทสมมุติสามารถให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเต็มความสามารถ เป็นการฝึกให้ผู้แสดงได้ประสบการณ์จริงในสภาพของการสมมุติเหตุการณ์ขึ้นมา เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองและเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของบทบาทสมมุติ ประกอบด้วย

1. **สถานการณ์** เป็นการสร้างท้องเรื่อง และโครงเรื่องโดยอธิบายว่า สถานการณ์เป็นอย่างไร และสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องทำคืออะไร อาจเป็นเรื่องง่ายๆ จนถึงยากซับซ้อนขึ้น

2. **บทบาท** เป็นการกำหนดบทบาท และลักษณะตัวละครอาจตั้งชื่อให้กับตัวละครด้วย เพราะจะช่วยให้ผู้แสดงเข้าถึงบทบาทได้มากขึ้น ส่วนนี้อาจมีรายละเอียดต่างๆ เช่น บุคลิกภาพ ประสบการณ์ สถานะ ปัญหา และความต้องการส่วนตัว เป็นต้น แต่ส่วนนี้ไม่จำเป็นต้องบรรยายอย่างละเอียดเหมือนส่วนแรก ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้สร้างสรรค์จากข้อมูลที่ให้

3. **ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา** ได้แก่ เรื่องการใช้ภาษา เช่น คำวลี คำศัพท์ และโครงสร้างทางไวยากรณ์ ซึ่งผู้สวมบทบาทจำเป็นต้องใช้ในสถานการณ์นั้นๆ ส่วนนี้อาจเพิ่มเติมข้อมูลทางภาษาด้านสังคมหรือระดับภาษา

4. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่แสดง ครูควรให้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการแสดงบทบาท เช่น ให้อ่านข้อความ เล่าให้ฟัง เชิญผู้มีประสบการณ์มาพูด และฉายภาพยนตร์ เป็นต้น

ประเภทของบทบาทสมมุติ

การแบ่งประเภทบทบาทสมมุติ ตามแนวทางของสุจริต เพียรชอบ (2524 : 94-95) ได้แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การแสดงแบบเตรียมบทบาทแล้ว เป็นการเตรียมเรื่องและสถานการณ์ที่จะแสดงไว้ล่วงหน้า อาจจะเป็นนักเรียนช่วยกันเขียนบทขึ้น หรือครูอาจจะเตรียมบทไว้ให้ บางครั้งอาจมีการฝึกซ้อมการแสดงมาแล้ว วิธีการแสดงแบบนี้เหมาะสำหรับการฝึกแสดงบทบาทในระยะที่เริ่มฝึกซ้อมใหม่ๆ เพราะจะต้องแสดงตามบทบาทที่เตรียมไว้ ไม่ได้ฝึกให้ใช้ถ้อยคำหรือท่าทางตามที่เราคิดด้วยตนเอง เพราะต้องแสดงตามบทบาทที่เขียนไว้ล่วงหน้า

2. การแสดงบทบาทโดยฉับพลัน เป็นการแสดงที่ไม่มีการเตรียมตัวล่วงหน้า หรือไม่ได้เตรียมบทแสดงมาก่อน อาจเกิดขึ้นเมื่อครูและนักเรียนเรียนจบบทเรียนนั้นๆ แล้วครูให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติภายในเรื่องนั้นขึ้น

ตัวอย่าง เช่น เรียนเรื่องพ่อแม่รังแกฉัน (ทักษะสัมพันธ์ ชั้น ม.2) จบลง ครูสั่งให้นักเรียนเตรียมการแสดงบทบาทสมมุติขึ้น โดยให้เวลาเตรียมการ 15 นาที นักเรียนสามารถนำเสนอบทบาทในเรื่องพ่อแม่รังแกฉันได้ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายใน เนื้อเรื่อง ลักษณะเช่นนี้จัดว่า เป็นการแสดงโดยฉับพลัน

3. การแสดงบทบาทจากสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น เป็นการแสดงแบบที่ประสมประสานระหว่างแบบที่หนึ่งและสอง คือ ครูและนักเรียนช่วยกันเขียนบทและสถานการณ์ที่จะแสดงขึ้น อาจจะทำหนดเนื้อเรื่องไว้เพียงครั้งเดียวแล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดและแสดงตามที่ตนเองต้องการ เพื่อฝึกให้ผู้แสดงได้ใช้สติปัญญาและไหวพริบรวมทั้งการแก้ปัญหา

กระบวนการแสดงบทบาทสมมุติ

การแสดงบทบาทสมมุติมีขั้นตอนในการนำไปปฏิบัติดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

2. ชั้นแสดง
3. ชั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล
4. ชั้นแสดงเพิ่มเติม
5. ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป

ขั้นที่ 1

ขั้นเตรียมการ หมายถึง การเตรียมการของครู ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ตอน คือ

1.1 กำหนดขอบเขตของปัญหา ครูจะต้องวิเคราะห์แยกแยะออกมาให้ได้ว่า อะไรคือปัญหา อะไรคือที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นและเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ครู เข้าใจปัญหาและสามารถกำหนดขอบเขตของปัญหาที่จะสอนได้

1.2 กำหนดสถานการณ์และบทบาทสมมติ เมื่อครูได้ปัญหาที่ชัดเจนแล้ว ครูจะต้องกำหนดสถานการณ์ที่ง่าย ชัดเจน และควรมีความขัดแย้งหรือมีอุปสรรคที่จะเอาชนะ มีเนื้อหาเรื่องราวที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงไม่มีความซับซ้อนมากนักและครูอาจจะเขียนบทบาทที่จะให้ผู้เรียนแสดงได้เลย

ขั้นที่ 2

ชั้นแสดง ในชั้นแสดงนี้แบ่งออกเป็นตอนๆ คือ

2.1 การอุ่นเครื่อง หมายถึง การนำผู้เรียนให้ไปสู่วิธีที่จะเรียน หรือ ปูพื้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกันในเรื่องที่จะเรียน ซึ่งจะมีประโยชน์ คือ

- เพื่อให้ผู้เรียนทำความรู้จักคุ้นเคยกับปัญหา
- เพื่อให้เกิดอารมณ์ร่วม เข้าใจตัวละคร และปัญหาของ ตัวละคร
- เพื่อให้รู้ว่า ตนต้องหาทางแก้ไขปัญหานั้น

2.2 การเลือกตัวผู้แสดง

ในการเลือกตัวผู้เรียนออกมาแสดงนั้น ครูอาจจะเลือกได้หลายทาง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการแสดงและการสอนเป็นสำคัญ คือ

- เลือกผู้เรียนที่ต้องการแสดงเพื่อว่าเมื่อออกมาแสดงแล้วไม่เกิดอาการเคอะเขิน

- เลือกผู้เรียนทุกๆ ไป เพื่อฝึกการแสดงบทบาทและฝึกให้รู้จักคิดว่ ถ้าตนอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ จะทำอย่างไร สำหรับกรณีนี้ครูอาจจะเลือกเด็กที่เจี๊ยบๆ โดยครู ช่วยให้กำลังใจก่อน แต่ไม่บังคับ เพราะเป็นไปได้ว่า ถ้าเด็กพวกนี้ออกมาแสดงเสียครั้งหนึ่ง แล้ว ก็อาจเกิดความพอใจ และเต็มใจแสดงอีกภายหลัง
- เลือกผู้เรียนที่อาสาสมัคร ไม่เลือกผู้เรียนที่เพื่อนๆ เสนอโดยที่เจ้าตัวไม่เต็มใจ เพราะอาจจะเป็นเหมือนการลงโทษเด็ก

2.3 การจัดฉากการแสดง หลังจากที่ไดัตัวผู้แสดงแล้ว ครูควรให้พวกที่เหลือบางคนออกมาช่วยกันจัดสถานที่แบบสมมุติขึ้น เพื่อให้การแสดงดูใกล้เคียงกับความเป็นจริง การจัดฉากอาจจะจัดแบบหรรหระ

2.4 การเตรียมผู้สังเกตการณ์ การแสดงบทบาทสมมุตินั้นช่วยให้การเรียนรู้สนุกสนาน มีชีวิตชีวามากขึ้น แต่ครูต้องไม่ลืมว่าการแสดงบทบาทสมมุติมิใช่การเรียนรู้เพื่อสนุกแต่อย่างเดียว ครูจะต้องให้ผู้เรียนหัดสังเกต และรู้จักวิเคราะห์เหตุการณ์ไปด้วย เพราะจะเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเข้าร่วมอย่างฉลาดและมีความกระตือรือร้น มิเช่นนั้นการอภิปรายและการวิเคราะห์หลังจากการแสดงนั้นจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะ ผู้เรียนที่ไม่ได้รับการฝึกดังกล่าวนั้น บางคนจะนั่งเฉยๆ บางคนจะตำหนิมากเกินไป บางคนอาจจะหมกมุ่นอยู่กับความคิดเห็นของตนมากจนรู้สึกกระสับกระส่าย อยากให้แสดงจบเร็วๆ เพื่อตนจะได้ออกไปแสดงบ้าง อันจะทำให้ไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร

2.5 การแสดง เมื่อผู้ชมและผู้แสดงพร้อมแล้ว ก็ควรเริ่มการแสดงได้เลย การแสดงนี้ควรให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีการขัดกลางคัน นอกจากในกรณีที่ ผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ

ขั้นที่ 3

ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล

ขั้นนี้เป็นขั้นสำคัญมาก เพราะเป็นขั้นที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้หลายๆ อย่าง การวิเคราะห์การแสดงมักจะเป็นไปในรูปการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้แสดง ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์ การอภิปรายจะเป็นไปในรูปใดนั้นมักจะขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการเรียนเป็นหลัก ใน การอภิปรายบางครั้งอาจจะให้ผู้แสดงเปิดเผยความรู้สึกและแสดงความคิดเห็นก่อนแล้ว จึงให้ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์เสนอความคิดเห็นเป็นบ้าง การอภิปรายจะต้องเป็นไปอย่างตรงไป

ตรงมา และเน้นที่เหตุผลของการแสดงออกและพฤติกรรมของการแสดงออก ไม่มุ่งวิจารณ์ว่าใครแสดงดีหรือไม่อย่างไร

ขั้นที่ 4

ขั้นแสดงเพิ่มเติม

หลังจากวิเคราะห์และการอภิปรายผลการแสดงแล้ว กลุ่มอาจจะเสนอแนะแนวคิดใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาและถ้าหากการแสดงครั้งแรกยังได้ผลไม่เป็นที่พอใจครูอาจจะให้มีการแสดงเพิ่มเติมอีกได้โดยใช้ทางเลือกใหม่ที่ได้จากการอภิปรายมาเป็นพื้นฐานของการแสดงครั้งใหม่ เพราะการฝึกเผชิญปัญหานั้นจะทำได้หลายครั้ง และถือกันว่าเป็นคุณค่าสำคัญของบทบาทสมมติ

ขั้นที่ 5

ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะช่วยให้ผู้เรียนได้แนวความคิดกว้างขวางขึ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นว่า สิ่งที่เรียนนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และทำให้ผู้เรียนสามารถหาข้อสรุปหรือได้แนวคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้อย่างดี นำผลการแสดงทั้งหมดเพื่อมาแก้ไขปรับปรุงในครั้งต่อไป

จากขั้นตอนกระบวนการแสดงดังกล่าวมาแล้วทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า ในเรื่องของการแสดงบทบาทสมมตินั้นจะต้องมีการวางแผนก่อนเพื่อให้การปฏิบัติบังเกิดผลดี และประสบความสำเร็จในขั้นตอนสุดท้าย เพราะถ้าไม่มีการวางแผนกระบวนการแสดงก็จะไม่ทำให้ทราบถึงแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติ รวมทั้งอาจเกิดปัญหาตามมาภายหลังได้ กระบวนการแสดงบทบาทสมมติดังกล่าวมานี้ ผู้สอนอาจคิดวิธีการต่างๆ ตามที่เห็นสมควรเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม

เทคนิคในการแสดงบทบาทสมมติ

สุจริต เทียรชอบ (2524 : 96-97) ได้กล่าวถึงเทคนิคในการแสดงบทบาทสมมติไว้ดังนี้

1. การผลัดเปลี่ยนบทบาทกันแสดง เป็นวิธีการเมื่อผู้แสดงบทบาทใดบทบาทหนึ่งไปแล้วก็ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันแสดงบทบาทจนครบทุกบทบาท เช่น การแสดง

บทบาทระหว่างพ่อกับลูก เมื่อแสดงบทบาทของลูกแล้วก็ลองกลับมาแสดงบทบาทของพ่อ ดูบ้าง ผู้ที่สวมบทบาทพ่อก็กลับมาแสดงบทบาทลูก เป็นต้น การแสดงบทบาทเช่นนี้จะทำให้เกิดความคล่องตัวในการแสดง และผู้แสดงเข้าใจบทบาทต่างๆ ได้อย่างถ่องแท้

2. การแสดงบทบาทที่ผู้แสดงรำพึงรำพันความรู้สึกกับตนเอง วิธีนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แสดงบทบาทได้ระบายความรู้สึก หรือความตึงเครียดออกมาเป็นคำพูดให้ผู้อื่นได้รับรู้ เช่น ครูอาจให้นักเรียนคนหนึ่งพูดแสดงความรู้สึกของเขาออกมาว่า เขารู้สึกเหงา และว่าเหว่เพียงใดที่ไม่ใครมีเพื่อนมาพูดคุยด้วย หลังจากนั้นก็อาจจะให้นักเรียนอีกคนหนึ่งที่นั่งฟังอยู่ออกมารำพึงกับตนเองว่า เขามีความรู้สึกต่อเพื่อนผู้นั้นอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะช่วยให้เพื่อนที่เหงาหงายมีความสุขขึ้นได้ วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ช่วยให้กลุ่มเกิดความเข้าใจ และมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน

3. การแสดงโดยมีผู้เสริม คือ ในขณะที่ผู้หนึ่งแสดงบทบาทและพูดออกมานั้นก็จะมีผู้ช่วยคอยเสริมคำพูดและความคิดต่างๆ ผู้แสดงจะมีกี่คนก็ได้ แต่ทุกคนจะมีผู้เสริม ผู้เสริมของผู้แสดงบทบาทแต่ละคนจะมีมากกว่า 1 คนก็ได้ วิธีนี้จะช่วยให้การแสดงบทบาทมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ผู้เสริมควรจะต้องมีมารยาทดี ไม่สอดแทรกจนรบกวนการแสดง จะเสริมในตอนที่จะช่วยให้ผู้แสดงบทบาทได้แสดงสะดวกขึ้น

4. การแสดงบทบาทหลายๆ กลุ่มในขณะเดียวกัน คือ เมื่อกำหนดสถานการณ์ขึ้นแล้วก็แบ่งผู้แสดงออกเป็นกลุ่มๆ ลงมือแสดงไปในขณะเดียวกัน เช่น ในเรื่องการแก้ไขสภาวะแวดล้อมเป็นพิษ แต่ละกลุ่มก็จะมีผู้แสดงบทบาทต่างๆ กัน คือ นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร แพทย์ ประชาชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข แสดงบทบาทหาวิธีแก้ไขสภาวะแวดล้อมเป็นพิษ วิธีการนี้ช่วยให้บรรยากาศคึกคัก เพราะทุกคนมีโอกาสได้แสดง ตัดสินใจ และหาวิธีแก้ไขปัญหา เมื่อมีการอภิปรายรวมทั้งหมดจะทำให้พบว่า มีวิธีการแก้ปัญหาหลายๆ แบบ เป็นแนวทางที่จะนำมาสรุปเพื่อใช้ในการดำเนินงานได้ดีขึ้น

5. การแสดงบทบาทซ้ำ หรือการหมุนเวียนบทบาท เป็นวิธีการที่ให้ผู้แสดงหลายๆ คน หรือหลายกลุ่มแสดงบทบาทเดิมซ้ำ หรือการหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เช่น เมื่อผู้แสดงแสดงบทบาทเจ้าภาพงานเลี้ยงกล่าวขอบคุณแขกที่มาในงานแล้วก็จะให้ผู้แสดงอื่นแสดงบทบาทนั้นอีก แล้วอภิปรายสรุปถึงวิธีการสวมบทบาท และการใช้คำพูดที่เหมาะสมที่สุด หรือเมื่อเกิดมีของหายขึ้นในชั้นเรียนก็จะมีการแสดงบทบาทหาวิธีแก้ไข มีผู้แสดงบทบาทเป็นครูใหญ่ ครูประจำชั้น นักเรียน ภารโรง ช่วยกันคิดหาวิธี

การแก้ปัญหา เมื่อกลุ่มหนึ่งแสดงเสร็จแล้วก็ให้อีกกลุ่มหนึ่งแสดงบทบาทเดิมซ้ำอีก จะทำให้ค้นพบวิธีแก้ปัญหาหลายวิธี จากนั้นก็นำมาอภิปรายสรุปเป็นวิธีการที่ดีที่สุด

6. การใช้วิธีการสะท้อนภาพ วิธีการนี้ใช้ในการแก้ปัญหาของกลุ่มเพื่อให้เจ้าของปัญหาเห็นว่าตนเองเป็นอย่างไร เช่น เมื่อปรากฏว่าในชั้นเรียนมีนักเรียนที่ชอบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว รังแกเพื่อน รบกวนชั้นก็อาจจะกำหนดบทบาทให้นักเรียนคนใดคนหนึ่งออกมาแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเหล่านั้น และให้นักเรียนอีกกลุ่มหนึ่งแสดงบทบาทหาวิธีการที่ช่วยให้เพื่อนผู้นั้นลดความก้าวร้าว มีพฤติกรรมดีขึ้น นักเรียนที่เป็นผู้ก้าวร้าวจะได้เห็นพฤติกรรมของตนเองว่าเป็นอย่างไร เมื่อดูเพื่อนแสดงบทบาทของตน และวิธีการที่จะทำให้ตนเองมีการแสดงออกที่ดีขึ้น

ประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติเป็นสิ่งที่ครูจะนำไปใช้ได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนด้านจริยธรรมและสังคมศึกษา เพราะการแสดงบทบาทสมมติช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หลายประการ คือ

1. ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจว่า พฤติกรรมทุกพฤติกรรมย่อมมีสาเหตุ การที่ผู้เรียนได้แสดงบทบาทต่างๆ ภายในสภาพการณ์ที่ถูกจำกัด ด้วยเงื่อนไขบางประการจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสาเหตุและแรงผลักดันต่างๆ ที่ทำให้คนจำเป็นต้องแสดงพฤติกรรมออกมาเช่นนั้น ความเข้าใจนี้จะช่วยให้ผู้เรียนไม่ด่วนตัดสินใจอะไรง่าย ๆ โดยไม่ทันพิจารณาถึงสาเหตุเสียก่อนและไม่ตัดสินพฤติกรรมบางอย่างว่า “ดีไปทั้งหมด” หรือ “เลวไปเสียทั้งหมด” แต่จะเป็นสิ่งที่ “ดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ภายใต้สภาพการณ์เฉพาะหน้าเท่านั้น” และจะทำให้ผู้เรียนได้แนวทางแก้ไขปัญหาย่างตรงจุด

2. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น การที่ผู้เรียนได้แสดงบทบาทสมมติเป็นบุคคลอื่นๆ จะทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ว่า ผู้อื่นมีความคิดและความรู้สึกอย่างไร ความเข้าใจนี้จะทำให้ผู้เรียนรู้จักและฝึกฝนการเอาใจเขามาใส่ใจเราจึงเป็นที่คาดหวังว่า เมื่อผู้เรียนได้รู้จักการแสดงบทบาทสมมติแล้ว จะสามารถสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในชีวิตจริงได้ดีขึ้น

3. ช่วยลดความรู้สึกดิ่งเครียดของผู้เรียน กล่าวคือ ในบางครั้งผู้เรียนอาจเกิดความดิ่งเครียด และทำให้แสดงออกในรูปพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น กลั่นแกล้งเพื่อน

ซึ่งจะส่งผลเสียต่อการเรียนได้ การแสดงบทบาทสมมุติจะช่วยให้ผู้เรียนได้ระบายความรู้สึกนั้นๆ ออกมา ทำให้ผ่อนคลายความเครียดได้

4. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจค่านิยมของตน และหาหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของตน ในขณะที่ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมุติอยู่นั้น ผู้เรียนจะมีการกระทำ หรือตัดสินใจที่แสดงให้เห็นค่านิยมของตนโดยไม่รู้ตัว การมีโอกาสได้แสดง ได้อภิปราย วิเคราะห์ถึงค่านิยมเหล่านั้น จะทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองมากขึ้นว่าตนยึดค่านิยมอะไรบ้าง และจะรู้จักยอมรับว่าแต่ละคนย่อมมีค่านิยมต่างกัน จึงไม่ควรเอาค่านิยมของตนเองไปตัดสินพฤติกรรมของผู้อื่น

5. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี คือ จะมีความมั่นใจมากขึ้น สามารถปรับตัวได้ รู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออก กล้าคัดค้าน เมื่อถึงคราวจำเป็น เมื่อผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองได้ ก็นับเป็นพื้นฐานของความเจริญทางจิตใจที่จะส่งผลให้ ผู้เรียนสามารถดำรงชีพอยู่อย่างปกติสุข และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมในหลาย ๆ บทบาท เพราะคนๆ หนึ่งมักจะมีหลายบทบาทในชีวิตจริง เช่น เป็นพี่ เป็นลูก เป็นหลาน เป็นนักเรียน เป็นหัวหน้าชั้น หัวหน้าทีมกีฬา เป็นต้น ผู้เรียนควรมีโอกาสฝึกฝน บทบาทต่างๆ ดังนี้ เพื่อช่วยเหลือในการสำรวจและค้นหาพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์แต่ละอย่าง การแสดงบทบาทสมมุติจะช่วยได้ เพราะฝึกฝนให้ผู้เรียนพบกับสถานการณ์ และบทบาทต่างๆ เป็นจำนวนมาก อันจะเป็นประโยชน์ต่อ ผู้เรียนเพื่อไปประสบกับสถานการณ์ใหม่ๆ ในชีวิตจริง

7. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การปฏิบัติตนในสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้น การเรียนรู้ การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น การแสดงบทบาทสมมุติจะช่วยฝึกการปฏิบัติตนในสังคมได้มาก

8. ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ การแสดงบทบาทสมมุติแทบทุกบทบาทจะมีสถานการณ์ที่ขัดแย้งกันอยู่ ผู้แสดงจึงต้องรู้จักแสวงหา ตั้งสมมุติฐาน คาดคะเนและคิดในหลายๆ แง่ ทั้งต้องใช้ทั้งวิจารณญาณและไหวพริบแก้ปัญหาการแสดงบทบาทสมมุติจึงเป็นการฝึกฝนในแง่นี้ได้เป็นอย่างดี

9. **ช่วยฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติตามขั้นตอน** รู้สึก คิด กระทำ โดยปกติแล้วเมื่อผู้เผชิญปัญหาาก็จะเกิดรู้สึก และจำกระทำไปตามความรู้สึกนั้นทันที แล้วจึงจะหวนกลับมา “คิด” หาวิธีที่ดีกว่า จึงเท่ากับเป็นขั้นตอน รู้สึก กระทำ คิด แต่การแสดงบทบาทสมมุติจะช่วยเปลี่ยนให้ผู้เรียนทำตามขั้นตอนที่ดีกว่าคือ รู้สึกคิด กระทำแทน

10. **ช่วยพัฒนาความสามัคคีในกลุ่มผู้เรียนให้ดีขึ้น** ในการทำงานร่วมกัน สมาชิกในกลุ่มจะมีปัญหาขัดแย้งกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความไม่เข้าใจและแตกแยกกันได้ และถ้าหากความสัมพันธ์กันในกลุ่มเองล้มเหลว ย่อมจะทำให้การเรียนเป็นกลุ่มไม่ได้ผลดีด้วยการแสดงบทบาทสมมุติจะช่วยแก้ไขได้ เพราะเป็นการฝึกให้ผู้เรียนยอมรับ ผู้อื่นยอมรับ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่ความเข้าใจและความสามัคคีในที่สุด

11. **ช่วยให้ครูได้เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้เรียน** ผู้เรียนส่วนมากจะไม่แสดงความต้องการของตนออกมาอย่างเด่นชัด และเมื่อครูได้ให้แสดงบทบาทสมมุติก็จะแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาโดยไม่รู้ตัว เป็นการเปิดโอกาสให้ครูเข้าใจผู้เรียนได้มากขึ้นและสามารถให้ความช่วยเหลือได้ถูกต้อง

บทสรุป

ความหมาย การแสดงบทบาทสมมุติ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้มากยิ่งขึ้น โดยวิธีการแสดงจะเป็นการสมมุติบทบาทและสถานการณ์ในการแสดงขึ้นมา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่เรื่องราวที่ใช้แสดงต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษาโดยตรง

ประเภทของบทบาทสมมุติ เป็นการจัดสถานการณ์ในการแสดง แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ การแสดงแบบเตรียมบทบาทแล้ว, การแสดงบทบาทโดยฉับพลัน และการแสดงบทบาทจากสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น

กระบวนการแสดง บทบาทสมมุติ จะแบ่งเป็นขั้นเตรียมการ คือ เตรียมเรื่องที่จะแสดงโดยกำหนดสถานการณ์และบทบาทขึ้น, ขั้นแสดง คือ เตรียมผู้แสดง, จัดสถานที่, ผู้สังเกตการณ์ และวิธีการแสดง, ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล เป็นการอภิปรายผลร่วมกันหลังจากเสร็จสิ้นการแสดงระหว่างผู้แสดงและผู้ชมเพื่อนำผลการอภิปรายมาปรับปรุงในครั้ง

ต่อไป, **ชั้นแสดงเพิ่มเติม** คือ หลังจากการอภิปรายผลการแสดงแล้วอาจมีการแสดงเพิ่มเติม โดยนำผลของการอภิปรายมาเป็นพื้นฐานของการแสดงครั้งใหม่ และ**ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป** เป็นการนำผลการแสดงทั้งหมดมาแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

เทคนิคในการแสดง ควรจะทำได้ดังนี้คือ ผลัดเปลี่ยนบทบาทกันแสดง, ผู้แสดงรำพันถึงความรู้สึกของตนเอง, มีผู้แสดงเสริม, แสดงบทบาทหลายๆ กลุ่มพร้อมกัน, แสดงบทบาทซ้ำในเนื้อเรื่องเดิมเพื่อค้นหาวิธีที่ดีที่สุด และวิธีการสะท้อนภาพ เป็นวิธีการแสดงเพื่อใช้แก้ปัญหาของกลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว

ประโยชน์ ของการแสดงบทบาทสมมุติ มีความรู้ในบทเรียนมากยิ่งขึ้น เกิดความสนุกสนาน มีความรักสามัคคีกันดีในกลุ่มผู้ร่วมแสดง รู้จักวิธีการแก้ปัญหา ผู้แสดงจะมีความเชื่อมั่นในตนเองดีขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

แบบฝึกหัด บทที่ 6

บทบาทสมมุติ

1. จงให้ความหมายของ “บทบาทสมมุติ” คืออะไร และองค์ประกอบของ บทบาทสมมุติมีอะไรบ้าง อธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. บทบาทสมมุติมีทั้งหมดกี่ประเภท แต่ละประเภทมีรายละเอียดอย่างไรบ้าง และ บทบาทสมมุติประเภทใดที่ครูและนักเรียนต้องร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง
3. เทคนิคในการแสดงบทบาทสมมุติมีกี่วิธี แต่ละวิธีกล่าวถึงเรื่องใดบ้าง
4. ขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมุติมีอะไรบ้าง อธิบายเป็นข้อๆ
5. จงกล่าวถึงประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมุติว่า มีประโยชน์อย่างไร ให้ อธิบายเป็นข้อๆ อย่างสมเหตุผล
6. ให้ยกตัวอย่างบทบาทสมมุติที่นำไปใช้ในการเรียนการสอน 1 เรื่อง โดยเน้น ทางด้านภาษาไทย จะเป็นเรื่องใดก็ได้

การเล่านิทาน

ประวัติความเป็นมาของนิทาน

ไม่มีใครบอกได้ว่า นิทานเกิดขึ้นในโลกนี้เมื่อไร แต่เชื่อกันมานานพอๆ กับกำเนิดของมนุษยชาติ เริ่มตั้งแต่สมัยที่มนุษย์อยู่ในป่า ในถ้ำ และล่าสัตว์กินเป็นอาหาร ในระหว่างที่ออกไปล่าก็คงมีเรื่องตื่นเต้น ผจญภัยกลับมาเล่าให้ผู้ที่อยู่ข้างหลัง เช่น เด็ก ผู้หญิง และคนแก่ฟัง ถึงเรื่องความสามารถในการล่าสัตว์ และความสามารถในการเอาชนะคู่ต่อสู้ ยิ่งเล่าความเก่งกล้าสามารถของตัวผู้เล่าก็เพิ่มขึ้นทุกทีๆ สัตว์ที่เล่าและคู่ต่อสู้ก็ยิ่งใหญ่พิลึกพิลั่นมากขึ้น เพื่อเป็นการเสริมให้เห็นความกล้าหาญชาญชัยของผู้เล่า คนตัวโตกว่าก็กลายเป็นยักษ์ เป็นต้น บางครั้งพบเหตุการณ์ที่มองไม่เห็นที่มาหรือสาเหตุก็ยกให้เป็นเรื่องของเทพเจ้า เทวดา ผีศาจ นางไม้ หรือผู้วิเศษ เมื่อผู้เล่าซึ่งเป็นบุรุษที่หนึ่งต้องออกไปทำมาหากินอีก ผู้ที่อยู่ข้างหลังก็เล่าต่อกันฟัง เรื่องของผู้เล่าซึ่งเป็นบุรุษที่หนึ่งต้องออกไปทำมาหากินอีก ผู้ที่อยู่ข้างหลังก็เล่าต่อกันฟัง เรื่องของผู้เล่าก็กลายเป็นเรื่องของบุรุษที่สาม เล่าต่อกันมาเรื่อยๆ จนไม่รู้ว่าบุรุษที่สามคือใคร และเวลาก็เลยมาจนไม่ทราบว่าเป็นเรื่องนั้นเกิดขึ้นเมื่อใด ต้องกลายเป็น “กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีนักรบคนหนึ่ง...” จากเรื่องจริง เป็นนิทานเกี่ยวกับความกล้าหาญหรือการผจญภัย ร้อยกรองให้สละสลวย หรือขยายเรื่องให้ยาวขึ้น เป็นนิทานเพลง เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถื่นก็กลายเป็นนิทานท้องถื่น หรือตำนาน เรื่องราวของผู้วิเศษ เทพเจ้า เทวดา นางฟ้า ก็เป็นเทพนิยาย และนิยายปรัมปรา เรื่องที่เล่าสืบต่อกันเรื่อยๆ เป็นความเชื่อถือก็เป็นนิทานชาวบ้าน ในการเล่านั้นนอกจากผู้ฟังจะได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลินแล้วยังได้ข้อคิด ได้บทเรียนแนวทางปฏิบัติเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตให้ดีขึ้นด้วย ผู้เล่ามองเห็นในประเด็นนี้จึงมีการแต่งเรื่องเปรียบเทียบไว้สอนใจผู้ฟัง การจะสอนกันอย่างตรงไปตรงมาผู้ถูกสอนอาจจะไม่ปฏิบัติต่อต้าน จึงได้มีการนำเอาเรื่องราวของสิ่งที่อยู่ ใกล้ตัว คือ สัตว์ที่มนุษย์เล่าเป็นอาหาร เอามาเลี้ยงเพื่อใช้งาน เลี้ยงเป็นเพื่อนมาเป็น ตัวละครเป็นนิทานเกี่ยวกับสัตว์ ความเป็นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน บางครั้งแม้แต่ตัวเองก็อดขำไม่ได้กับการเป็นของตัวเอง เมื่อเล่าให้คนอื่นฟังต่อก็เป็นเรื่องตลกขบขัน มีสาระบ้าง ไม่มีสาระบ้าง คุณธรรม ค่านิยม แนวปฏิบัติที่ถูกที่ควรถูกนำมาสอดแทรกลงในนิทานประเภทต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว นิทานก็ได้เป็นเรื่องราวที่บันทึกประวัติความเป็นมาของมนุษย์ สัตว์ และสิ่งของ เป็นประสบการณ์ของชีวิต เป็นการตอบข้อสงสัย

เป็นเครื่องกระตุ้นให้มนุษย์พัฒนาไปสู่ทิศทางที่พึงปรารถนา เป็นการระบายความรู้สึกนึกคิด ความเศร้าโศกเสียใจ ตื่นเต้น ดีใจ เพื่อฝัน เป็นเรื่องทีก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสัตว์ และสิ่งแวดล้อมหรือแม้แต่เพียงได้หัวเราะเพื่อความเบิกบานใจ

ความหมาย นิทาน

นิทาน คือ เรื่องที่มนุษย์แต่งขึ้นและเล่าสืบกันมาจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง โดยทางวาจาหรือทางปาก สนิท สัตโยภาส (2538 : 250)

การเล่านิทานจัดว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการพูด เพื่อให้ผู้ฟังได้รับความสุขและเพลิดเพลิน มีทฤษฎีที่เชื่อถือกันอย่างกว้างขวางว่า การเล่านิทานเป็นความพยายามของมนุษย์สิ่งแรกที่จะพูดจาติดต่อหรือบอกเล่าเกี่ยวกับเรื่องราวของบุคคลภายใน ครอบครัว นิทานและตำนานต่างๆ ตลอดจนประวัติศาสตร์เองก็ได้รับการสืบเนื่อง ตกทอดกันมาจากอดีต โดยการเล่าสู่กันฟัง ก่อนที่จะมีการบันทึกเป็นหลักฐาน ใครๆ ก็สามารถเล่านิทานได้ แต่ในสังคมสมัยโบราณถือเป็นประเพณีที่จะระลึกถึงนักเล่านิทานที่มีพรสวรรค์มากที่สุดในแต่ละชุมชน และขึ้นอยู่กับความจำเป็นของพวกเขาที่จะ จดจำถ้อยคำได้อย่างถูกต้องในการเล่าเรื่องที่สำคัญๆ ให้คนสมัยต่อๆ ไปฟัง **จวิลักษณ์ บุญยกาญจน (2526 : 1)** กล่าวว่า การเล่านิทานมีมาแต่สมัยโบราณ เป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยใช้วิธีต่างๆ ได้ผลคุ้มค่า เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ความคิด ปลูกฝังค่านิยมข้อปฏิบัติ สร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เล่ากับผู้ฟัง

จุดมุ่งหมายของการเล่านิทาน

1. ทำให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลิน
2. มุ่งให้ความสนุกสนานและให้ความรู้
3. ช่วยให้เกิดแนวคิด คติสอนใจ
4. มุ่งให้ความบันเทิงใจและใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน
5. เป็นการฝึกผู้ฟังให้มีจินตนาการและคล้อยตามเนื้อเรื่อง

ประเภทของนิทาน

1. **นิทานปรัมปรา** เป็นเรื่องสมมุติที่ค่อนข้างยาวอย่างซับซ้อน กำหนดตัวบุคคล เวลา และสถานที่แน่นอนลงไปไม่ได้ มักจะขึ้นต้นว่า “ในกาลครั้งหนึ่ง...มีกษัตริย์องค์หนึ่ง...ครองเมือง...” ตัวบุคคลในนิทานมักเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์อำนาจ

2. **นิทานท้องถิ่น** สันกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเหตุการณ์เดียวและมีเรื่อง ความเชื่อ ขนบประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรืออาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับวีรบุรุษประจำชาติ แบ่งย่อยออกไปเป็น

- นิทานที่อธิบายว่าทำไม
- นิทานที่เกี่ยวกับสมบัติลายแทง
- นิทานที่เกี่ยวกับความเชื่อ
- นิทานที่เกี่ยวกับวีรบุรุษ การผจญภัย

3. **เทพนิยาย** คือ นิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวสำคัญ

4. **นิทานเกี่ยวกับเรื่องสัตว์** คือ นิทานที่มีสัตว์พูดได้ มีความคิดหรือการกระทำ อย่างมนุษย์ ถ้าเป็นนิทานที่มีคติสอนใจอย่างนิทานอีสป เรียกว่า นิทานคติธรรม ถ้าเป็น นิทานที่ซ้ำหรือไม่รู้จบ เรียกว่า นิทานไม่รู้จบ

5. **นิทานตลกขบขัน** เป็นเรื่องสั้นๆ ท่องเรื่องชวนให้ขบขันอย่างไม่น่าจะเป็นไปได้ อาจแสดงถึงความโง่ โทงโหลปฏิบัติภาค หรือการผจญภัยที่ผิดธรรมชาติ

วิธีการเล่านิทาน

1. เล่านิทานด้วยการอ่านจากหนังสือสำหรับเด็ก
2. เรื่องราวที่เล่าควรเรียงตามลำดับที่และควรเล่าให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนว่า ใครทำอะไร ที่ไหนกับใคร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
3. ขณะที่เล่านั้น ผู้เล่าควรที่จะมีดวงหน้ายิ้มแย้ม สดชื่นว่าเรึง แสดงสีหน้าให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่เล่าด้วย
4. ในการเล่านั้น ผู้เล่าต้องมีน้ำเสียงที่น่าฟัง เลือกสรรถ้อยคำให้เหมาะสมกับผู้ฟัง
5. มีการเน้นคำและความสำคัญ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องและติดตามเรื่องได้
6. การเล่านิทานมักมีเรื่องของสัตว์หรือเสียงประกอบอื่นๆ ด้วย เช่น เสียงฟ้าร้อง พายุ เสียงน้ำไหล

7. มีการแทรกบทตลกลงไปบ้าง เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง

8. ผู้เล่าควรจะได้ใช้อุปกรณ์ประกอบการเล่าไปด้วย อาจเป็นภาพธรรมชาติหรือภาพที่เคลื่อนไหวบนกระดานผ้าสาหลี หรือใช้หุ่นประกอบการเล่า เล่าประกอบแผ่นภาพสไลด์เพื่อเพิ่มความสนุกสนานให้ผู้ฟังมากขึ้น

9. วิธีการเล่านั้นควรที่จะมีทั้งบทพรรณนาและบทพูด คือ ในตอนดำเนินเรื่องก็พรรณนาไป แต่พอถึงบทเจรจาผู้เล่าก็ต้องทำเสียงเหมือนพูดและใช้คำพูดของตัวละครในนิทานนั้นๆ เลย

การนำนิทานมาใช้ประกอบการสอน

มนุษย์ไม่ว่ายุคสมัยใด ทุกเพศทุกวัยล้วนชอบฟังนิทาน เพราะนิทานมีคุณสมบัติพิเศษที่สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนานไปพร้อมๆ กับได้รับความรู้ เกิดแนวคิดและคติสอนใจ ดังนั้น นอกจากผู้ใหญ่จะใช้นิทานเพื่อความบันเทิงใจแก่เด็กแล้ว ยังใช้นิทานเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนอีกด้วยเกี่ยวกับเรื่องนี้ **กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์** และคณะ (2531 : 28) กล่าวว่า นิทานจะช่วยสร้างความสนใจใน บทเรียนไม่ว่าวิชาใดๆ อาจนำมาใช้ในการสอนชั่วโมงใดก็ได้ที่สุดแต่ความเหมาะสมกับเรื่องที่จะสอน ไม่จำเป็นต้องใช้เวลามากในการเล่า หรืออ่านเรื่องนิทานให้เด็กฟังในชั่วโมงเรียน นิทานบางเรื่องต้องการเวลาไม่เกิน 5 นาที นิทานสั้นๆ เดียวก็มี ผู้สอนต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสมแก่เวลาที่เจียดได้ ภายในคาบเวลากำหนด บางเรื่องอาจแนะนำให้นักเรียนอ่านที่บ้าน หากความคิดรวบยอดหรือแก่นของเรื่องได้ด้วยตนเอง

การนำนิทานประกอบการเรียนการสอนนี้มีคนนิยมใช้กันมาก โดยเฉพาะการนำนิทานประกอบการเรียนการสอนภาษาไทย ดังเช่น **กาญจนภรณ์ มุขดารา (2529)** ได้ทำวิจัยเรื่อง **“การใช้นิทานพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย พัฒนาทักษะการฟังอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนที่ใช้ภาษาถิ่นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนในเขตอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่”** ผลปรากฏว่า การใช้นิทานพื้นเมืองดังกล่าวสามารถพัฒนาทักษะการฟังอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้เป็นอย่างดี

จะเห็นว่า การนำนิทานหรือเรื่องราวมาใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยนั้น นอกจากจะให้ความสนุกสนานรื่นเริงแล้ว ยังทำให้การฝึกทักษะทางภาษาได้ผลดีอีกด้วย

การนำนิทานมาใช้ประกอบการสอน สามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอนการสอน คือ ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน ชั้นดำเนินการสอน และชั้นสรุปบทเรียน

ตัวอย่างนิทานประกอบการสอน

ในระดับมัธยมศึกษารายวิชาที่ครูจะต้องใช้ “นิทาน” เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนโดยตรงมี 2 วิชา คือ ท.031 นิทานพื้นบ้าน ซึ่งเป็นวิชาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ ท.061 ภาษาไทยเพื่อกิจกรรมการแสดง เป็นวิชาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รายวิชาดังกล่าวนี้ผู้เขียนจะได้ฝึกทักษะการฟังนิทาน การเล่านิทาน และการอ่านนิทานตามจุดประสงค์ของรายวิชาที่กำหนดไว้ และยังมีรายวิชาอื่นๆ อีกมากมายที่ “นิทาน” สามารถเข้าไปมีบทบาทในการเรียนการสอน โดยเฉพาะวิชาบังคับเพราะวิชาภาษาไทยบังคับผู้เรียนจะต้องฝึกทักษะการใช้ภาษาไทย คือ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และต้องเรียนรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ภาษาไทย ดังตัวอย่างการใช้นิทานประกอบการสอนภาษาไทยต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ปลาห้อยแสนฉลาด

ครูใช้นิทานเรื่องนี้ฝึกทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจพร้อมกับฝึกให้นักเรียนคิดจินตนาการออกมาเน้นการแสดงบทบาทสมมุติได้ โดยครูแจกภาพตะลุมรูปปลาใหญ่ 1 ตัว ปลาเล็ก 8 ตัว ให้นักเรียนขีดตามท้องเรื่องที่ครูเล่า ครูเล่านิทานเรื่องนี้เป็นทำนองเสนาะของบทร้อยกรอง คือ

ปลาน้อยฝูงหนึ่ง	เริ่มออกหากิน	ว่ายไปทั่วถิ่น	ท้องน้ำไกลไกล
วันหนึ่งมีเรื่อง	ให้ตื่นตกใจ	เพราะเห็นปลาใหญ่	ว่ายน้ำเข้ามา
ปลาน้อยมองเห็น	ปลาใหญ่แต่ไกล	จึงร้องเรียกไป	เร็วเร็วเพื่อนจำ
ว่ายต่อตัวเรียง	เคียงกันเข้ามา	ให้กลายเป็นปลา	ที่ใหญ่กว่ามัน
ปลาใหญ่ตกใจ	เอ๊ะอะไรนี่	เมื่อก็ตัวน้อย	กลับใหญ่เหมือนฉัน
ตัวใหญ่อย่างนี้	ฉันขอหนีพลัน	ขึ้นอยู่ตัวฉัน	คงแยแน่นอน

เมื่อเล่าบทบาทสมมุติตามท้องเรื่องของนิทานจนจบลงครูจัดให้นักเรียนอภิปราย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดของเรื่อง หรือจะตั้งหัวข้ออภิปรายใหม่ว่า “วิธีแก้ปัญหา อย่างชาญฉลาด” ก็ได้

ตัวอย่างที่ 2

ตากับตานา

นิทานเรื่องนี้เหมาะที่จะใช้ฝึกทักษะการพูดวิจารณ์แสดงความคิดเห็นเพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณจากสิ่งที่ได้อ่าน หรือ ได้ฟัง โดยเริ่มด้วยครูให้นักเรียน ร้องเพลง “ตากับตานา” คือ

ตากับตานา	หาปลาเอามากินกัน
ได้ปลาทุกวัน	รักกันก็ปันกันไป
หาปลามานาน	หาปลามาบานตาไท
จนแม้แต่ใครๆ ซึ่งน้ำใจ	ไม่ตรีบริดา
แต่แล้ววันหนึ่ง	เคราะห์มาถึงหมิงถึงมา
สองคนถึงครา	แย่งหัวปลาหางปลากันเที่ยว
ตากับตานา	โศกอาวรณ์จริงเชียว
ตಾಯูมาเดี่ยวเดียว	คว้าวุ่นเพียวๆ ไปกิน

เมื่อร้องเพลงนิทานจบครูจัดให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะการพูด และฝึกทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ที่เรียนในระดับนี้คือ

① ให้สนทนาซักถามถึงความคิดรวบยอดของนิทาน เช่น

- 1.1 การแบ่งปลาของตಾಯูล่าเอียงหรือไม่ และถ้าจะยุติธรรมต้องแบ่งอย่างไร ?
- 1.2 ตากับตานา ตಾಯู แต่ละคนมีนิสัยอย่างไร ?
- 1.3 ท่านได้แง่คิดอะไรจากนิทานเรื่องนี้

๗๗

② จัดให้นักเรียนแสดงบทบาทตามท้องเรื่อง เป็นการฝึกให้นักเรียนได้พูดสนทนากับรวบรวมคำคู่ คำควบกล้ำ คำที่ใช้ไม่ยวม คำที่มีอักษรนำ และคำที่ประวิสรรชนีย์จากนิทานเรื่องนี้

③ ให้แข่งขันกันหาคำพังเพยที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า กิน รัก ใจ คน ปลา เช่น

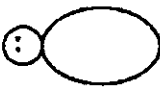

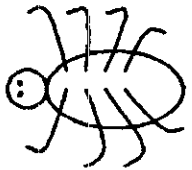
ปลา ปลาหมอตายเพราะปาก
 ปิ้งปลาประชดแมว
 สิ้นเหมือนปลาไหล

④ ให้นักเรียนไปค้นคว้านิทานเรื่องอื่นๆ ในห้องสมุดมาคนละเรื่องแล้วนำมาฝึกเล่าหน้าชั้นหรือเขียนย่อเรื่องส่งครูก็ได้

ตัวอย่างที่ 3

หนอนน้อยกับแดงโม

ในรายวิชาเลือกเสรี ท.042 การเขียน 2 มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ครูอาจเริ่มต้นให้นักเรียนฝึกเขียน โดยให้แต่งนิทานเองได้ โดยครูแต่งนิทานและเล่าให้ฟังก่อน เช่น

<p>1.</p> <p>ณ ไร่แห่งหนึ่งมีเจ้าหนอนน้อยเดินมาพบแดงโม 2 ลูก ลูกเล็กถูกเจาะแล้วมองเห็นเนื้อในสีแดง</p>	<p>2. มันตรงเข้าไปเจาะลูกใหญ่กิน</p> 	<p>3. หนอนน้อยเรียกเพื่อนๆ มาเจาะกินแดงโมลูกใหญ่อีก 7 ตัว</p> <p>4. เด็กๆ ลองทายชื่อว่า ภาพที่เห็นเป็นภาพอะไร</p>
---	--	---

เมื่อครูเล่านิทานจบ ครูก็แนะนำให้นักเรียนแต่งนิทานเองบ้าง จะใช้เทคนิคการเขียนภาพเหมือนครูหรือจะสร้างสรรค์เทคนิคการเล่านิทานขึ้นใหม่ก็ได้ เช่น การฉีกกระดาษ การพับกระดาษ

บทสรุป

นิทาน คือ เรื่องที่มนุษย์แต่งขึ้นและเล่าสืบกันเรื่อยมาจากคนหนึ่งไปสู่อีก คนหนึ่ง การเล่านิทานมีมาแต่สมัยโบราณ โดยไม่สามารถบอกได้ว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด จุดมุ่งหมายในการเล่าเพื่อความรู้ สนุกสนาน เพลิดเพลิน มีคติสอนใจ สามารถใช้เป็นสื่อประกอบการสอนได้

ประเภทของนิทาน จะมี **นิทานปรัมปรา** เป็นเรื่องเก่าแก่ที่สมมุติขึ้น **นิทานท้องถิ่น** จะเป็นเรื่องที่สั้นกว่านิทานปรัมปรา เป็นเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ของท้องถิ่นนั้นๆ **นิทานเทพนิยาย**เกี่ยวกับ เทวดา นางฟ้า **นิทานเกี่ยวกับสัตว์** ประเภท นิทานอิสปมีคติธรรม และ**นิทานตลกขบขัน**

วิธีการเล่านิทาน ควรศึกษาเนื้อเรื่องของนิทานให้เข้าใจแล้วใช้เทคนิคเฉพาะ ส่วนตัวประกอบการเล่า เพื่อความสนุกสนานและเพื่อให้ผู้ฟังสนใจฟังเรื่องราวจนจบ

การนำนิทาน มาใช้ประกอบการเรียนการสอนสามารถนำมาใช้ในขั้นตอนการสอนได้ตั้งแต่ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นดำเนินการสอน และขั้นสรุปบทเรียน

แบบฝึกหัด

การเล่านิทาน

1. การเล่านิทานมีจุดมุ่งหมายอย่างไร แบ่งออกเป็นกี่ประเภท อะไรบ้าง ประเภทใดที่นักเรียนสนใจมากที่สุด
 2. ท่านจะมีวิธีการเล่านิทานอย่างไร ให้ผู้เรียนสนใจ และมีความสุขในการฟัง จงอธิบาย
 3. ให้หาตัวอย่างการเล่านิทาน 1 เรื่อง เพื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยจะเป็นเรื่องใดก็ได้ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
 4. จงเขียนนิทาน 1 เรื่อง พร้อมวาดภาพประกอบเนื้อเรื่องโดยใส่สีสรรให้สวยงาม
 5. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มๆ ละ 4-5 คน เพื่อแสดงบทบาทสมมุติขณะเล่านิทาน โดยให้นักเรียนคิดเรื่องและวิธีการแสดงเอง แต่ละกลุ่มต้องไม่ซ้ำกัน
-

บรรณานุกรม (บทที่ 6)

- จรรยา คุณมี. การสอนวิชาสังคม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2520.
- ฉวีลักษณ์ บุญยกาญจน. เทคนิคการเล่านิทาน. วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก, 2526.
- ทิตนา แคมมณี และคณะ. กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1. กรุงเทพฯ ฯ : บุรพาศิลป์การพิมพ์, 2522.
- ประกอบ ระกิติ. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ ฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2523.
- เยาวพา เตชะคุปต์. ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- วรรณิ ศิริสุนทร. การเล่านิทาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ : ต้นอ้อ, 2539.
- สนิท สัตโยภาส. พฤติกรรมการสอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2538.
- สุกัญญา ธารีวรรณ. การศึกษา 131. กรุงเทพฯ ฯ : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2520.
- สุจริต เพียรชอบ. ภาษาไทยเพื่อกิจกรรมการแสดง. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2524.
- เอกรินทร์ สุนทรพงศ์. นิทานและการเล่านิทาน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2528.
- เอนกกุล กวีแสง. จิตวิทยาการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2520.
- Baker, Aufusta and Ellin Greene. **Stiry-telling : Art & Technigue.** New York : R.R. Bowker. 1977.
- Cundiff, Ruby Ethel and Barbara Webb. **Story-telling for Voung : a Handbook of Help for Story-tellers Everywhere.** Yellow Springs : Antiech Press, 1957.

McNurney, J. H., and Wraga, E. **The Art of Good Speech**. New York : Prentice-Hall, 1955.

Monroe, Alan H. **"Principles and Types of Speech"**. 5th ed., Scott Foresman and Co., 1962.

White, Eugene E., and Henderlider. **"Practical Public Speaking"** New York : Macmillan Company, 1965.

Ziskind, Sylvia. **Telling Stories to Children**. New York : H.W. Wilson, 1976.
